

สารบัญญัติ (Subjective Law) บัญญัติรับรองไว้ ไม่ว่าจะบัญญัติเอาไว้โดยตรง หรือให้นำเอาคลองจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นหรือบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างอื่น หรือหลักกฎหมายทั่วไป บทกฎหมายสารบัญญัติเหล่านี้ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลวิธีพิจารณาความอาชญากรรม พระราชบัญญัติล้มละลาย เป็นต้นและในบางกรณีแนวคำพิพากษาที่เป็นบรรทัดฐานก็นำมาอ้างอิงได้ ปัญหาที่น่าวิเคราะห์คือการตีความตามมาตรา 55 นั้น เป็นการจำกัดสิทธิในการเสนอคดีแพ่งขึ้นสู่ศาลหรือไม่ กล่าวคือ ต้องเป็นกรณีเฉพาะที่มีกฎหมายสารบัญญัติกำหนดไว้ แต่เนื่องจากสภาพปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การตีความอย่างแคบดังกล่าว จึงไม่สามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นและซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลได้

1. วิเคราะห์ปัญหาการแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลในระเทศไทย

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย แต่ศาลชั้นต้นมักจะยึดถือแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งวางบรรทัดฐานในเรื่องการรับรองสิทธิทางแพ่งไว้ว่า การที่บุคคลใดจะยื่นคำร้องให้ศาลรับรองสิทธิทางแพ่งได้นั้นต้องมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวหรือการที่บุคคลใดถูกรัดแย้งสิทธิแต่ยังไม่ได้รับความเสียหาย ซึ่งไม่สามารถฟ้องเป็นคดีมีข้อพิพาทได้นั้น บุคคลนั้นไม่สามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลรับรองสิทธิของตนที่ถูกรัดแย้งได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวถือว่ามี การรัดแย้งสิทธิแล้ว แต่เพียงยังไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาลจะพิจารณาถึงประเด็นในข้อสัญญาดังกล่าวได้นั้นต้องมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ผิดสัญญาและอีกฝ่ายได้รับ ความเสียหายจากการผิดสัญญาดังกล่าวแล้วและมีการฟ้องร้องต่อศาลในมูลละเมิดแล้ว ประเด็น ข้อสัญญาดังกล่าวที่จะถือว่าเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมดังกล่าวศาลจึงสามารถยกขึ้นวินิจฉัยได้

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า การที่จะพิจารณาประเด็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมนั้น จะต้องมีความเสียหายเนื่องจากการผิดสัญญา โดยมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายก่อนแล้วมาฟ้องคดีต่อศาล ศาลจึงจะมีอำนาจพิจารณาในประเด็นดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่ต้องเกิดความเสียหายขึ้นแล้วจึงถือว่าบุคคลที่ได้รับความเสียหายนั้นถูกโต้แย้งสิทธิ ซึ่งมีประเด็นที่น่าพิจารณาว่าการที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยกเรื่องคือสัญญาอันไม่เป็นธรรมขึ้นกล่าวอ้างและเป็น ที่โต้แย้งกันว่าสัญญาดังกล่าวนั้นเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม หรือไม่นั้นถ้าให้ศาลมีอำนาจในการ วินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวว่าสัญญาดังกล่าวนั้นเป็นธรรมหรือไม่กรณีดังกล่าวถ้าศาลได้มีคำพิพากษา แล้วก็ย่อมเป็นการยุติข้อโต้แย้งระหว่างคู่สัญญาและประเด็นที่สำคัญที่สุดคือลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังเช่น กรณีที่คู่สัญญากล่าวอ้างว่าสัญญาดังกล่าวเป็นระยะเวลา และไม่ปฏิบัติตามสัญญา เมื่อมีการฟ้องร้องในมูลละเมิด ถ้าศาลตีความว่าข้อสัญญาดังกล่าวเป็นธรรมและการที่จำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้นถือว่าจำเลยผิดสัญญาเป็นเหตุให้จำเลยได้รับความเสียหาย ฝ่ายที่ผิดสัญญาก็ต้อง ชดเชยค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดนั้น หรือถ้าศาลพิพากษาว่าสัญญาดังกล่าวเป็นระยะเวลาไม่มีผลผูกพัน ใด ๆ เนื่องจากสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่ไม่เป็นธรรมขัดต่อกฎหมาย กรณีก็ถือว่าฝ่ายที่ไม่ได้รับการ ปฏิบัติตามสัญญาที่ได้รับความเสียหายแล้วถึงแม้ว่าความเสียหายดังกล่าวนี้จะไม่สามารถฟ้อง ร้องบังคับให้อีกฝ่ายชดเชยได้ เนื่องจากสัญญาดังกล่าวเป็นระยะเวลาก็ตามแต่ด้านความเป็นจริงถือว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว สามารถอธิบายได้ว่าถ้ารอให้มีการผิดสัญญาแล้วฟ้องร้องกันในมูลละเมิด แล้ว ไม่ว่าคำพิพากษาของศาลจะพิพากษาว่าข้อสัญญาดังกล่าวเป็นธรรมหรือไม่ ก็เกิดความเสียหายกับทุกฝ่ายเพราะ แม้จะมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทน แต่การชดเชยค่าสินไหมทดแทนนั้นก็ ไม่สามารถเยียวยาความเสียหายทั้งหมดที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับเพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นบางครั้งไม่ใช่ว่าเงิน หรือทรัพย์สินเท่านั้น แต่อาจเป็นความเสียหายในโอกาสทางการค้าที่ไม่สามารถได้รับการเยียวยาได้

ดังนั้น การที่ปัจจุบันศาลไทยตีความคำว่าโต้แย้งสิทธิ ว่าการโต้แย้งสิทธินั้นจะต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นสามารถฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนได้นั้น เป็นประเด็นที่การพิจารณาเรื่องการโต้แย้งสิทธินั้น จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องมีความเสียหายที่ต้องฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น ถ้าเพียงแต่มีการโต้แย้งสิทธิระหว่างคู่สัญญาด้วยกันโดยที่ยังไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นแต่ในอนาคตจะต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการโต้แย้งนั้นกรณีดังกล่าวนี้สามารถฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลรับรองสิทธิทางแพ่ง (declaratory judgment) ได้นั้นคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่ายก็จะไม่ต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากศาลมีคำพิพากษารับรองสิทธิทางแพ่งแล้วเพราะหากว่าคู่สัญญามีข้อโต้แย้งเรื่องผิดสัญญา อนุสัญญา เมื่อดูสัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะร้องขอต่อศาลให้ศาลพิจารณาข้อสัญญาดังกล่าว เพื่อความมั่นใจของคู่สัญญาในการที่จะปฏิบัติตามข้อสัญญาว่าจะไม่เกิดผลเสียหายในอนาคต ก็จะทำให้เป็นประโยชน์แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย และเป็นการระงับข้อพิพาทซึ่งจะมีขึ้นในอนาคต เพราะถ้าเกิดมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว การพิจารณาคดีดังกล่าวจะต้องยุ่งยากกว่าการร้องขอให้ศาลรับรองสิทธิทางแพ่ง เนื่องจากมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วแต่ละฝ่ายก็ไม่ยอมที่จะเสียเปรียบซึ่งกันและกันการพิจารณาคดีก็เป็นรูปแบบที่รู้จักเพื่อให้ฝ่ายตนเองได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนมุ่งหมายถึงเรื่องแพ่งเป็นหลัก ซึ่งจะทำให้การพิจารณาคดียุ่งยากกว่า การที่คู่สัญญาฟ้องขอต่อศาลมีคำพิพากษารับรองสิทธิทางแพ่ง (declaratory judgment) เพราะประเด็นในการวินิจฉัยมีได้มุ่งหมายถึงเรื่องฝ่ายใดจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน แต่เป็นการวินิจฉัยถึงข้อโต้แย้งสิทธิที่คู่สัญญาไม่สามารถตกลงกันได้ เป็นเหตุให้คู่สัญญาลังเลที่จะปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายเนื่องจากการ ลังเลในข้อสัญญาซึ่งอาจเป็นเหตุให้มีการผิดสัญญา หรือการปฏิบัติตามสัญญาแต่ต่อมาภายหลังอาจเกิดความเสียหายเนื่องจากคู่สัญญาไม่ทราบถึงสิทธิที่แท้จริงของตนเพื่อที่คู่สัญญา ได้รับทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของตนโดยที่ศาลเป็นผู้ชี้ขาดในประเด็นที่โต้แย้ง เพื่อที่จะให้การปฏิบัติตามสัญญานั้นเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่เกิดความเสียหายขึ้นภายหลัง เนื่องจากคู่สัญญาทุกฝ่ายได้ทราบถึงหน้าที่ของตนตามสัญญาซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายแม่บทในเรื่องอำนาจฟ้องคดีแพ่ง ได้บัญญัติในเรื่องการโต้แย้งสิทธิเอาไว้ว่าเมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิ หรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งเท่านั้น กรณีดังกล่าวจึงเป็นเรื่องของการระงับข้อพิพาทของศาล

การตีความใน เรื่องการโต้แย้งสิทธิซึ่งแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาได้ตีความในเรื่องของการโต้แย้งสิทธินั้นจะต้องเป็น เรื่องที่การโต้แย้งนั้น จะต้องโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลจนเกิดความเสียหายเกิดขึ้น บุคคลที่ถูกโต้แย้งดังกล่าวนั้น จึงถือว่ามีอำนาจฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาลได้

จากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นว่าศาลไทยยังมีได้นำหลักคำพิพากษารับรองสิทธิทางแนวของบุคคลในกรณีที่บุคคลใดถูกโต้แย้งสิทธิ หรือหน้าที่ทางแพ่งแต่ยังไม่ได้รับความเสียหายจากการโต้แย้ง ใช้ประกอบกับดุลพินิจของศาลในการตีความหลักกฎหมายในเรื่องอำนาจฟ้องคดีแพ่ง ซึ่งจากปัญหาที่กล่าวไว้ข้างต้นผู้เขียนขอเสนอแนวทางการปรับปรุงการรับรองสิทธิทางแพ่งในประเทศไทย ในหัวข้อที่ 2 ต่อไป

1.2 การที่บุคคลใดจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลที่ไม่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรอง

จากกรณีที่ได้วิเคราะห์หลักกฎหมายในเรื่องการใช้สิทธิทางศาลในบทที่ 2 อาจกล่าวได้ว่าการใช้สิทธิทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบทบัญญัติมาตรา 55 ในกรณีที่บุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล หรือเรียกว่าการฟ้องคดีไม่มีข้อพิพาท ตามกฎหมายไทยสามารถเทียบได้กับหลักคำพิพากษารับรองสิทธิทางแพ่งของบุคคล (declaratory judgment) ของกฎหมายต่างประเทศ สำหรับประเทศไทยหลักดังกล่าวเป็นเรื่องที่กฎหมายให้อำนาจภาคีชั้นศาล เพื่อให้ศาลวินิจฉัย โดยมีได้มีการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่แต่อย่างใดทั้งสิ้น เป็นเรื่องที่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือดำเนินการอย่างใดโดยกฎหมายรับรองต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ขอใช้สิทธิทางศาลเสียก่อน กรณีการใช้สิทธิทางศาลนั้น ตามกฎหมายไทยมิได้บัญญัติเอาไว้ว่ากรณีใดบ้างที่บุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55¹ แต่ศาลฎีกาได้วางแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาฎีกาเอาไว้ว่า การใช้สิทธิทางศาลนั้นเป็นกรณีที่มีกฎหมาย

1 คำพิพากษาฎีกาที่ 128/2468

สารบัญญัติกำหนดเอาไว้เท่านั้น ถ้ากรณีใดไม่มีกฎหมายสารบัญญัติรองรับเอาไว้โดยชัดแล้ว ศาลฎีกาถือว่ากรณีดังกล่าวผู้ร้องไม่สามารถใช้สิทธิทางศาลขอให้ศาลรับรองสิทธิของตนได้เพราะศาลฎีกาตีความคำว่า การใช้สิทธิทางศาลตามบทบัญญัติมาตรา 55 จะต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติรองรับสิทธิดังกล่าวเท่านั้น เช่น กรณีที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รับรองสิทธิให้ใช้สิทธิทางศาลขอให้ศาลรับรองสิทธิ เป็นการฟ้องคดีที่ไม่มีข้อพิพาทได้แก่ การร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลเป็นคนไร้ความสามารถการร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ การที่ผู้แทนโดยชอบธรรมร้องขอต่อศาลในการทบทวนการทวงถามบางประเภทของผู้เยาว์ การร้องขอให้ศาลตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ การร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก เป็นต้น ตัวอย่างดังกล่าวนี้ถือเป็นการใช้สิทธิทางศาลที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รับรองสิทธิเอาไว้โดยชัดแจ้ง ซึ่งนอกจากนี้ยังมีกฎหมายสารบัญญัติที่รับรองให้บุคคลใช้สิทธิทางศาล เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลรัษฎากร พระราชบัญญัติล้มละลาย เป็นต้น

สำหรับประเทศอื่นที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน เป็นต้น ได้มีบทบัญญัติในเรื่องของคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่ง และกฎหมายสารบัญญัติที่รับรองสิทธิของบุคคลนั้นได้บัญญัติถึงเรื่องการแสดงสิทธิของบุคคลเอาไว้ เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างละเอียดมาก จนบางครั้งผู้พิพากษาที่ไม่สามารถใช้ดุลพินิจในการพิพากษาแสดงสิทธิซึ่งการบัญญัติกฎหมายของประเทศเหล่านี้ก็ยังคงทันสมัยกับสภาพสังคมปัจจุบันของแต่ละประเทศด้วย

ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดถึงการให้สิทธิทางศาลโดยชัดแจ้งเป็นหน้าที่ของศาลในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาตัดสินเรื่องสิทธิทางแพ่งของบุคคล ซึ่งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีใช้หลักคำพิพากษารับรองสิทธิทางแพ่งของบุคคล โดยกำหนดหลักเกณฑ์ซึ่งถือว่ากว้างขวางกว่าในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายแต่สำหรับประเทศไทยนั้นการตีความของศาลฎีกาในการวินิจฉัยคดี สำหรับเรื่องการให้สิทธิทางศาลจะต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวโดยชัดแจ้งนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 มิได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่า ในการที่บุคคล

อาจจะใช้สิทธิทางศาลได้นั้นจะต้องมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวเอาไว้โดยชัดแจ้ง แต่การใช้ดุลพินิจของศาลตีความถ้อยคำในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในบทบัญญัติ มาตรา 55 ในเรื่องของการใช้สิทธิทางศาลว่ากรใช้สิทธิทางศาลของบุคคลในทางแพ่งนั้น จำกัดอยู่แต่เพียงสิทธิตามที่กฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิเท่านั้น มีประเด็นที่น่าสังเกตว่าศาลฎีกาเคยใช้ดุลพินิจในเรื่องการใช้สิทธิทางศาลของบุคคลในทางแพ่งว่าแม้กรณีดังกล่าวไม่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิ แต่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจตามบทบัญญัติมาตรา 55 ในการที่จะพิจารณาพิพากษาคดีว่า ศาลยอมทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะทำคำพิพากษาแสดงอำนาจได้ตามแต่จะเป็นสมควร คือ คำพิพากษาในความเป็นไปแห่งเรื่อง แม้ยังไม่เกิดเป็นข้อพิพาทกันขึ้น แต่อำนาจนี้ย่อมใช้ด้วยความระมัดระวัง เมื่อไม่มีเหตุการณ์เป็นคดีศาลจะไม่ใช้อำนาจดังกล่าวมานี้

จากการที่ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัย ว่าศาลยุติธรรมยอมทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะทำคำพิพากษาแสดงของคู่ความได้ตามแต่จะเป็นสมควร คือ พิพากษาตามความเป็นไปแห่งเรื่องแม้ยังไม่เกิดเป็นข้อพิพาทกัน เพราะเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำในบทบัญญัติตาม มาตรา 55 ก็ได้กำหนดว่าการใช้สิทธิทางศาล จำเป็นต้องมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิเอาไว้โดยชัดแจ้ง ดังนั้นการขอให้ศาลแสดงสิทธิทางแพ่งโดยไม่มีกฎหมายรับรองสิทธิก็เป็นเรื่องที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามแต่จะเป็นสมควร พระยาธิบดีพิชิตธรรมปัลลภ ได้บันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกา 3 ในเรื่องดังกล่าวนี้ท่านกล่าวเอาไว้ตอนหนึ่ง ". . . คดีโจทก์ฟ้องขอให้ศาลแสดงว่าโจทก์มิได้เป็นหนี้และจำเลยต่อสู้ว่า โจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องร้องเพราะยังมิได้ถูกต้อง ดังเช่นนี้เป็นปัญหากฎหมายในกระบวนการวิธีพิจารณาของศาลเป็นอย่างดี และพึงจะมีชั้นสู่ศาลฎีกาเรื่องนี้ เป็นเรื่องแรก ไม่ต้องสงสัยคำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ได้มากในกาลข้างหน้าต่อไป . . ."

2 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2468

3 หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2468

ดังที่พระยาสิทธิธรรมปัลลภ ได้บันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวนี้ย่อมเห็นได้ว่าท่านได้เห็นด้วยกับการที่ศาลฎีกาได้นำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง (Declaratory Judgment) มาใช้ เพราะถือเป็นบรรทัดฐานที่เป็นประโยชน์ต่อไปในภายหน้า ซึ่งปัจจุบันจะเห็นศาลฎีกาใช้ดุลพินิจตีความบทบัญญัติ มาตรา 55 ว่ามิได้ครอบคลุมในหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง เอาไว้ซึ่งถ้าพิจารณาในหลักการของกฎหมายสมควรหรือไม่ที่ประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยจะรับรองสิทธิของบุคคลโดยไม่จำกัดว่าการใช้สิทธิทางศาลของบุคคล

จำเป็นต้องจำกัดสิทธิเอาไว้แต่เพียงสิทธิที่กฎหมายสารบัญญัติรับรองเอาไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น เพราะกฎหมายวิธีสบัญญัตินั้นเป็นกฎหมายที่เป็นวิธีพิจารณาความในศาลถือว่าเป็นกฎหมายที่สามารถมีความยืดหยุ่นได้ โดยให้ศาลใช้ดุลพินิจภายใต้กฎหมายประกอบกับข้อเท็จจริงในแต่ละคดี เนื่องจาก หลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานของกระบวนการพิจารณาความในศาลยึดถือหลักประโยชน์แห่งความยุติธรรม ดังนั้นการใช้ดุลพินิจของศาลที่สามารถกระทำภายใต้ขอบอำนาจของกฎหมายวิธีพิจารณาความในศาลแล้วไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การใช้ดุลพินิจของศาลดังกล่าวถ้าศาลได้ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาคดีไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แล้วก็ควรเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งได้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในการพิจารณาคดี ดังเช่นที่ศาลฎีกาเคยใช้ดุลพินิจนำหลักดังกล่าวมาใช้ โดยให้ศาลใช้ดุลพินิจประกอบกับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง เนื่องจากสภาพสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่กฎหมายสารบัญญัติไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ เนื่องจากการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายต้องใช้เวลา อาจไม่ทันต่อสภาพสังคมที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและโดยกฎหมายสารบัญญัติให้รับรองสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง ก็ทันต่อความต้องการของสังคมเป็นเรื่องที่กระทำได้ยากหรืออาจใช้ระยะเวลานาน ซึ่งถ้าหากว่าเราตีความว่าการใช้สิทธิทางศาลนั้นต้องมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวเอาไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น อาจเป็นการกำหนดสิทธิของบุคคลในการใช้สิทธิทางศาลให้จำกัดอยู่เพียงแต่สิทธิเพียงไม่กี่ประเภทเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันบุคคลมีความจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลในการให้ศาลแสดงสิทธิของตนเพิ่มมากขึ้นกว่าที่กฎหมายสารบัญญัติกำหนดไว้

เช่น การร้องขอให้ศาลรับรองความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสาร กล่าวคือ ในทางธุรกิจการค้า อาจมีการโอนตราสารเพื่อเป็นการชำระหนี้

1.3 บทสรุปของปัญหาการแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลในประเภทไทย

จากที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงปัญหาการรับรองสิทธิทางแพ่งในประเทศไทยตาม บทบัญญัติประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 สามารถสรุปได้ว่า จุดพินิจในการตีความ ตาม มาตรา 55 ของศาลไทย ในกรณีที่ยังไม่ได้มีการโต้แย้งสิทธิและไม่มีความหมายสารบัญญัติ สนับสนุน กรณีดังกล่าวนี้ศาลไทยตีความว่าไม่มีน้ำหนักดีมาสู่ศาลได้ เพราะว่า การโต้แย้ง สิทธิตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยนั้น การโต้แย้งนั้นต้องถึงขนาดมีความ เสียหายเกิดขึ้นจากการโต้แย้ง ดังกล่าว มิใช่เพียงแต่มีการโต้แย้งสิทธิกันเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ถ้ากรณีผู้ที่ทำสัญญาต่อกัน ยังมิได้มีการผิดสัญญาแต่อย่างใดตามกฎหมายถือว่ายังไม่เป็น การโต้แย้งสิทธิระหว่างคู่สัญญา แต่หากคู่สัญญาเกิดสงสัยในถ้อยคำในสัญญามีความแท้จริงอย่างใด กรณีดังกล่าวนี้คู่สัญญาจะน้ำหนักมาขอให้ศาลอธิบายและชี้ขาดความหมายของสัญญานั้น ปัจจุบัน กฎหมายไทยไม่สามารถกระทำได้ หรือ กรณีที่บุคคลใดสงสัยว่าเอกสารใดเป็นเอกสารถูกต้อง แท้จริงหรือไม่ จะน้ำหนักมาสู่ศาลชี้ขาดถึงความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสารนั้นมาได้เช่นกัน หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เรียกว่า การขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิในทางแพ่งของบุคคล (Declaratory Judgment) ซึ่งกฎหมายของประเทศอื่น ๆ บัญญัติหลักดังกล่าวไว้เพื่อเป็น ประโยชน์ กระบวนการยุติธรรม เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมัน จีน ฯลฯ แต่สำหรับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย มาตรา 55 มิได้บัญญัติไว้โดย ตรงถึงหลักเกณฑ์ในเรื่องของ การขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิในทางแพ่งของบุคคลซึ่งเป็น ประเด็นที่น่าวิเคราะห์ ถึงบทบัญญัติ มาตรา 55 ว่าสามารถตีความรวมถึงหลักคำพิพากษา แสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งหรือไม่ เพราะบทบัญญัติ มาตรา 55 ได้บัญญัติในเรื่องการรับ สิทธิทางศาล แต่มิได้บัญญัติโดยชัดแจ้งถึงหลักเกณฑ์ในเรื่องคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลใน ทางแพ่ง ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าปัจจุบันกฎหมายไทย ให้สิทธิแก่บุคคลในการที่จะร้องขอต่อศาล ให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง เพียงแต่จำกัดคำให้การรับสิทธิดังกล่าวนี้ต้อง

เป็นสิทธิตามที่กฎหมายสารบัญญัติรับรองเท่านั้น ซึ่งสภาพสังคมปัจจุบันของไทย กฎหมายสารบัญญัติไม่สามารถรองรับสภาพสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น กฎหมายสารบัญญัติบางเรื่องยังไม่สามารถรองรับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เช่น ในทางธุรกิจการค้าในเรื่องตราสารต่าง ๆ การทำธุรกรรมในทางแพ่ง เป็นต้น กรณีดังกล่าวนี้ยังไม่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองให้บุคคลได้ใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิ ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นประเด็นที่น่าวิเคราะห์ว่าสมควรหรือไม่ที่จะให้บุคคลสามารถร้องขอต่อศาลให้ ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิ เพื่อที่จะให้ศาลรับรองสิทธิหรือชี้ขาดข้อโต้แย้งในเรื่องที่กฎหมายสารบัญญัติมิได้บัญญัติรับรอง เพราะเนื่องจากสภาพสังคมไทยปัจจุบันพัฒนาขึ้นมา การติดต่อประชาสัมพันธ์ในทางการค้ามีรูปแบบที่พัฒนาไปจากเดิม บางกรณีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่สามารถรองรับสิทธิดังกล่าวได้ เช่น ในบรรพ 3 เรื่องตัวเงิน กำหนดเอาไว้เพียง 3 ชนิด คือ ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงินและเช็ค เท่านั้น ตราสารอื่น ๆ มิได้อยู่ภายใต้บทบัญญัติดังกล่าวเพราะปัจจุบันในการกระทำธุรกรรมต่าง ๆ ได้ทำให้มีการพัฒนารูปแบบของตราสารเพื่อความสะดวกในทางการค้า ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อการค้าระหว่างคู่สัญญาในประเทศ หรือกับคู่สัญญาต่างประเทศ ซึ่งโดยทางสารบัญญัติแล้วเป็นการยากที่จะบัญญัติกฎหมายขึ้นมารองรับธุรกรรมต่าง ๆ ได้ครบถ้วน เพราะในทางธุรกิจการค้าจะมีการพัฒนารูปแบบของตราสารอยู่เสมอเพื่อรองรับกับการทำธุรกรรมต่าง ๆ ซึ่งตราสารต่าง ๆ ที่มีได้อยู่ภายใต้บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือกฎหมายพิเศษอื่น ๆ คู่สัญญาย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิในตราสารดังกล่าวเนื่องจากไม่มีบทกฎหมายสารบัญญัติรับรอง อาจทำให้คู่สัญญาเกิดความไม่แน่ใจในตัวตราสารดังกล่าวซึ่งเป็นเหตุให้การทำธุรกรรมนั้นติดขัดได้ แต่ถ้ากฎหมายให้สิทธิในการที่เมื่อคู่สัญญาเกิดความสงสัยในความสำเร็จของตัวตราสาร หรือรูปแบบของการโอนตราสาร เป็นต้น คู่สัญญาสามารถใช้สิทธิทางศาลให้ศาลคำพิพากษารับรองสิทธิในภายใต้อำนาจของหลักคำพิพากษารับรองสิทธิของบุคคล ซึ่งถือเป็นประโยชน์อย่างมากเนื่องจากการให้คู่สัญญาทราบถึงความสมบูรณ์ของตราสาร หรือสิทธิของตนในการรับโอนตราสารเพื่อไม่ให้ธุรกรรมต่าง ๆ ต้องสะดุดลงเนื่องจากคู่สัญญาเกิดความไม่แน่ใจ เพราะในตลาดธุรกิจการค้า คู่สัญญาทุกฝ่ายต่างต้องการความสะดวกและรวดเร็วจึงเป็นเหตุให้มีการพัฒนาตราสารต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเอื้อประโยชน์ในทางการค้าแต่ถ้าหากตราสารขาดความเชื่อถือ เนื่องจากไม่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองย่อมทำให้คู่สัญญาติดขัดในการทำธุรกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดผลเสียหายในทาง

ธุรกิจการค้าอย่างมาก หรือถ้าคู่สัญญายอมเสี่ยงภัยในตราสารดังกล่าว เพื่อประโยชน์ใน
 ความสะดวกรวดเร็วทางธุรกิจ หรือเป็นประเพณีทางการค้าที่ปฏิบัติกันทางธุรกิจ หากเกิด
 ความเสียหายขึ้น กรณีดังกล่าวคู่สัญญาย่อมต้องนำข้อพิพาทดังกล่าวขึ้นสู่ศาล เพื่อพิจารณาพิพากษา
 ซึ่งถ้าหากมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว ทุกฝ่ายต่างได้รับความเสียหายแล้วถือว่ากระบวนการพิจารณา
 ในศาลไม่สามารถป้องกันหรือระงับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ นอกจากศาลมี
 หน้าที่แต่เพียงเป็นผู้ตัดสินว่าฝ่ายใดผิด และกำหนดค่าเสียหายเท่านั้น บทบาทของศาลไม่ควรที่
 จะจำกัดอยู่ที่การเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้นแต่บทบาทของศาลควรจะสามารถ
 ป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยซึ่งถือเป็นการระงับข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
 ได้เพราะนโยบายแท้จริงของศาล คือ ำให้ประชาชนทุกคนไม่ได้รับความเสียหายเป็นการดีที่สุด
 ดังนั้นถ้ากรณีเกิดความเสียหายขึ้นมาแล้วต่างฝ่ายต่างไม่ยากที่จะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ลักษณะ
 ของคดีจึงเป็นลักษณะการต่อสู้เพื่อมุ่งหวังผลแพ้ชนะแห่งคดี คู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นปรปักษ์กัน
 ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียหายทางธุรกิจได้หรือกรณีที่มีการทำสัญญาแล้วคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดบอก
 ล้างนิติกรรมโดยกล่าวอ้างถึงความไม่เป็นระฆะกรรม หรือระฆะกรรมของสัญญาด้วย เหตุตาม
 กฎหมายสารบัญญัติ การบอกล้างระฆะกรรม หรือระฆะกรรมนั้น หากคู่สัญญาอีกฝ่ายใดแย้ง
 ว่าสัญญาดังกล่าวสมบูรณ์แล้ว กรณีดังกล่าวนี้ควรที่จะำให้คู่สัญญาได้ำสิทธิทางศาลเพื่อให้ศาลมี
 าคาพิพากษารับรองสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง เนื่องจากถือว่ามี การโต้แย้งสิทธิกันระหว่างคู่สัญญา
 แต่กรณีอาจไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น ซึ่งถ้าหากปล่อยให้มีการโต้แย้งถึงความสมบูรณ์ของสัญญา
 อาจคาดหมายได้ว่าจะเกิดความเสียหายขึ้นในอนาคต หรือจะท้าวให้การโต้แย้งสิทธิขยายผล
 กว้างออกไป ซึ่งถ้าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาทางธุรกิจที่มีทุนทรัพย์ที่เป็นจำนวนเงินมากย่อม
 เกิดความเสียหายอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ถ้าคู่ความสามารถำสิทธิทางศาลให้ศาลได้
 ำใช้ดุลพินิจภายใต้หลักคำพิพากษารับรองสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง ำให้ศาลตีความสัญญาว่าเป็น
 ระฆะกรรมหรือไม่อย่างไร จะเป็นประโยชน์อย่างมากในเรื่องของการที่คู่สัญญาจะทราบถึง
 สิทธิ หรือสถานะภาพของตนเองในสัญญา ซึ่งจะเป็นการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากการ
 โต้แย้งสิทธิของคู่สัญญา เพราะหากปล่อยให้ความเสียหายเกิดขึ้นแล้วถึงำให้สิทธิแก่บุคคลใน
 ทางที่นำคดีขึ้นสู่ศาล รูปแบบของการพิจารณาคดีจะเป็นลักษณะที่คู่ความต่อสู้กัน เป็นปรปักษ์
 ต่อกัน โดยมุ่งหวังต่อผลแพ้ชนะในคดี

กล่าวคือ ระบบการพิจารณาคดีแพ่งในปัจจุบันทำให้ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปเกิดความสับสนว่าเป็นสงครามหรือ การต่อสู้เพื่อเอาแพ้ชนะกันให้ได้เพียงประการเดียว โดยคู่ความคือคู่ต่อสู้ ศาลคือ กรรมการผู้รักษากฎหมายและชี้ขาดตัดสินอาชญากรรมให้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะขัดขวางทำลายผลประโยชน์ของฝ่ายตรงข้ามหรือที่เรียกว่าสาคนี้เข้าใส่กันและเกิดความบาดหมางต่อกัน⁴ หากคู่กรณีเป็นกิจการทางธุรกิจด้วยแล้วก็อาจจะกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของส่วนรวมด้วย ดังนั้น ควรจะได้หาทางแก้ไขให้การพิจารณาคดีในศาลมีลักษณะประนีประนอมกันมากขึ้น กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งสมควรที่จะให้อำนาจไม่เพียงแต่ไกลเกลี่ยเพื่อทั้งคู่ความยินยอมกันโดยสมัครใจทั้งสองฝ่ายเท่านั้นเพราะ เป็นการยากทั้งคู่ความยินยอมต่อกัน ควรจะได้ให้อำนาจแก่ศาลในการมีคำสั่ง หรือควาวินิจฉัยในลักษณะประนีประนอมมากกว่าการชั่งน้ำหนักคดีเพื่อเอาแพ้ชนะกัน เช่น คดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ศาลควรมีอำนาจพิเศษที่จะหาทางระงับข้อพิพาทนั้นได้อย่างกว้างขวางและโดยเร็วไม่ควรปล่อยให้คู่กรณียกข้อต่อสู้ขึ้นหักล้างซึ่งกันและกันให้มากจนเกินไป เพราะจะทำให้เกิดความแตกร้างบาดหมางกันมากขึ้น เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนเกินกว่าที่จะปล่อยให้เกิดความเสียหายขึ้นก่อนแล้วถึงให้สิทธิแก่คู่ความฟ้อง เป็นคดีที่มีข้อพิพาท เพราะการฟ้องร้อง เป็นคดีที่มีข้อพิพาทดังกล่าวแม้จะมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแต่ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวก็ไม่อาจเยียวยาความรู้สึก หรือความสัมพันธ์ในครอบครัวที่สูญเสียไป เนื่องจากการฟ้องร้อง เป็นคดีที่มีข้อพิพาทได้ บทบาทของศาลนอกจากการตัดสินผลแพ้ชนะในคดีแล้ว บทบาทของศาลควรจะช่วยเยียวยาความรู้สึกของประชาชนให้มีความศรัทธาต่ออำนาจตุลาการมากขึ้นกว่าปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีทุกข์ในทางแพ่งศาลก็ควรจะเป็นองค์กรที่ให้บริการประชาชนให้ประชาชนรู้สึกคลายทุกข์ในทางแพ่งเพราะศาลถือว่าเป็นองค์กรที่สูงสุดในฝ่ายตุลาการ คณาพิพากษาของศาลย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากผู้พิพากษาพิจารณาพิพากษาคดี

⁴ สุณีย์ มัลลิกะมาลย์และคณะ, วิวัฒนาการกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี : ภาคกฎหมายวิธีบัญญัติ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า 65.

งานนามพระปรมาภิไธย ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงถือว่าศาลองค์กรที่มีความศักดิ์สิทธิ์สูงสุด คำพิพากษาของศาลย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ไม่มืองค์กรใดสามารถลบล้างหรือเพิกถอนได้ ดังนั้นการที่บุคคลใดมีความทุกข์ร้อนในทางแพ่งต้องการให้ศาลรับรองสิทธิของตนในทางแพ่งแต่ศาลกลับปฏิเสธที่จะ เบี่ยงเบนความทุกข์ให้กับประชาชนอาจทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกขาดความศรัทธาในอนาคตตุลาการว่าศาลมิได้บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชน เพราะเมื่อประชาชนมีความทุกข์ในทางแพ่งบทบาทของศาลควรจะเป็นการบริการประชาชนให้คลายทุกข์ในทางแพ่งมากกว่า เป็นอยู่ในปัจจุบันโดยวิธีการที่ป้องกันมิให้ความเสียหายเกิดขึ้นถือเป็น "การตัดไฟแต่ต้นลม" มากกว่าการที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วศาลเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดแพ้ชนะในคดีและกำหนด ค่าสินไหมทดแทนให้แก่คู่ความฝ่ายที่ได้รับความเสียหาย เพราะนโยบายที่แท้จริงของศาลก็คือ ให้ประชาชนทุกคนไม่ได้รับความเสียหายเป็นการดีที่สุด เพราะบทบาทของศาลไม่ควรจะเป็นฝ่ายที่วางเฉย (passive) แต่บทบาทของศาลในปัจจุบันต้องเป็นเชิงรุก (active) กล่าวคือ เข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนมากขึ้นถือเป็นบริการอย่างหนึ่ง เพราะศาลต้องมีจิตวิญญานวอลชนเพื่อให้ประชาชนรู้สึกว่าการศาลสามารถบรรเทาทุกข์ของประชาชนได้ ซึ่งในปัจจุบันบทบาทของศาลเริ่มมีการพัฒนาในการที่จะบรรเทาทุกข์ให้แก่ประชาชนมากขึ้นกว่าเดิม ตัวอย่าง เช่น นโยบายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล ถือเป็นนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อคู่ความอย่างมากถือเป็นวิธีการเบี่ยงเบนความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วได้ดีกว่าการที่ปล่อยให้คู่ความต่อสู้คดีในประเด็นข้อพิพาทซึ่งจากการที่ศาลเห็นถึงความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงว่าสถาบันศาลก็มุ่งหมายที่จะให้คู่ความได้ประนีประนอมข้อพิพาทกันมากกว่าโต้แย้งสิทธิระหว่างกัน ซึ่งนโยบายในเรื่องของหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งก็เป็นไปในทางเดียวกับนโยบายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นให้มีการโต้แย้งสิทธิระหว่างคู่ความ เน้นวิธีประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างคู่ความมากกว่าต่อสู้ในเชิงคดีเพื่อผลแพ้ชนะ แต่วิธีการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งนั้นแตกต่างกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลในประเด็นที่จะมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศาลได้นั้นคู่ความจะต้องโต้แย้งสิทธิกันแล้วปรากฏว่า มีความเสียหายเกิดขึ้นจากการโต้แย้งนั้นคู่ความจึงมาฟ้องเป็นคดีต่อศาลแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนของกระบวนการไกล่เกลี่ยซึ่งบทบาทของศาลในการที่จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น เริ่มต่อเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วซึ่ง

ต่างจากนัยบายคำพิพากษาแสดงสิทธิของกลุ่มที่เปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในการที่จะ
 ประenomข้อพิพาท หรือมีคำสั่งใด ๆ ในการแสดงสิทธิของบุคคลเพื่อให้บุคคลทราบถึงสิทธิที่
 แท้จริงแห่งตน หรือรับรองสิทธิของบุคคลตามที่เขามีอยู่เพื่อลดข้อโต้แย้งซึ่งอาจทำให้เกิด
 ความเสียหายขึ้นในอนาคตซึ่งหากปล่อยให้มีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมต้องเป็นคดีความ
 ขึ้นสู่ศาล ปัจจุบันทัศนคติของศาลไทยเริ่มเห็นถึงความสำคัญของการประenomข้อพิพาทโดย
 เห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับคู่ความมากกว่าการที่จะปล่อยให้คู่ความต่อสู้คดีระหว่างกันบทบาท
 ของศาลไทยในปัจจุบันก็เริ่มจะใช้อำนาจของศาลในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ศาลเห็นว่
 การประenomข้อพิพาทระหว่างคู่ความ จะมีประโยชน์กับคู่ความทั้งสองฝ่ายมากกว่าที่จะปล่อยให้
 คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเองโดยที่ศาลมีหน้าที่พิพากษาว่าฝ่ายใดชนะคดี ซึ่งจะถือเป็นผล
 เสียกับคู่ความมากกว่าการที่จะมีการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความสามารถประณีประenomข้อพิพาทได้
 ซึ่งจากหลักการของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลก็มีเจตนารมณ์ เช่นเดียวกับหลักการของ
 คำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล คือ เพื่อประenomข้อพิพาทกันหรือเพื่อไม่ให้เกิดเป็นข้อพิพาท
 กันในอนาคต แต่แตกต่างกันที่กระบวนการของการร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของ
 บุคคลนั้น เป็นกระบวนการที่ทำให้เปิดโอกาสให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการป้องกันความเสียหาย
 ก่อนที่จะเกิดความเสียหายขึ้นจริงซึ่งถ้าไม่เปิดโอกาสให้คู่กรณีได้ใช้สิทธิทางศาลดังกล่าวแล้ว
 อาจเกิดความเสียหายขึ้นในอนาคต หรือรับรองสิทธิของบุคคลเพื่อป้องกันการโต้แย้งสิทธิใน
 อนาคต ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่เปิดโอกาสให้ศาลเข้ามามีบทบาทสำหรับการใช้ดุลพินิจ
 ในการนำหลักคำพิพากษาแล้วสิทธิของบุคคลมาใช้ในประเทศไทย จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
 สำหรับกระบวนการพิจารณาความแพ่ง เนื่องจากจะเป็นการป้องกันข้อพิพาท หรือความเสียหาย
 ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ ซึ่งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี เช่น ประเทศอังกฤษ
 ที่เป็นประเทศแม่แบบของหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของกลุ่มก็ได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจ
 ในการนำหลักดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาข้อเท็จจริงแต่ละคดีภายใต้ขอบเขตของหลักเกณฑ์
 ดังกล่าว สำหรับกรณีในประเทศไทย นำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของกลุ่มมาขึ้นนั้น ใน
 เบื้องต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า การบัญญัติกฎหมายสารบัญญัติ เพื่อรับรองสิทธิดังกล่าวคงเป็น
 เรื่องที่กระทำได้ยากและล่าช้าสำหรับทางแก้ปัญหาดังกล่าวในเบื้องต้นจากการที่ผู้เขียนได้
 วิเคราะห์ถึงปัญหาการใช้สิทธิของบุคคลในทางแพ่งโดยละเอียดแล้วขอเสนอความเห็นว่ามี

การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งการปรับปรุงกฎหมายวิธีสบัญญัติอาจเป็นเรื่องที่กระทำได้สะดวกกว่า และให้ผลได้เร็วว่าการแก้ไขกฎหมายสารบัญญัติ เนื่องจากกฎหมายวิธีสบัญญัติเป็นเรื่องของวิธีพิจารณาความในศาลเป็นกฎหมายที่มีความยืดหยุ่นได้โดยการให้ดุลพินิจแก่ศาลในบางกรณีในการพิจารณาพิพากษาคดีควรให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของคู่ความมาปรับใช้ในประเทศไทย จะทำให้กระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งควรนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวต่อมาปรับใช้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติก่อน เพื่อเป็นแนวทางในการที่ประเทศไทยจะได้พัฒนากฎหมายสารบัญญัติในเรื่องสิทธิทางแพ่งของบุคคลให้ทันต่อสภาพสังคมในปัจจุบันมากขึ้น เพื่อให้กฎหมายสารบัญญัติของไทยมีความทันสมัยทันเทียบกับนานาอารยประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคล (declaratory judgment) ระหว่างกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายกับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีแล้วเห็นว่า หลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีกว้างกว่า โดยให้อำนาจในดุลพินิจของศาล ผู้เขียนจึงใคร่ขอเสนอแนวทางในการปรับปรุงการใช้สิทธิทางศาลขอเสนอแนะว่าควรนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลของระบบกฎหมายจารีตประเพณีมาปรับใช้กับประเทศไทย เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2468 ซึ่งได้วินิจฉัยเอาไว้ว่า "ศาลย่อมทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะทำคำพิพากษาแสดงอำนาจได้ตามแต่จะเห็นสมควร คือ คำพิพากษาในความเป็นไปแห่งเรื่อง แม้ยังไม่เกิดเป็นข้อพิพาทกันขึ้นแต่อำนาจนี้ต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง เมื่อไม่มีเหตุควรเป็นคดี ศาลจะไม่ใช้อำนาจดังว่านี้ แต่ในคดีนี้จำเลยได้ชูโรงทักว่าจะฟ้องหลายครั้ง และเลื่อนเวลาฟ้องร้องไปโดยไม่มีกำหนด เป็นการเดือดร้อนราคาแก่โรงทักจึงพิพากษาให้โรงทักชนะคดียืนตามศาลล่าง" จะเห็นว่าคำพิพากษาศาลฎีกานี้ได้นำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาใช้ในคำพิพากษาคดี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีความเหมาะสม และการนำมาใช้ในปัจจุบันเพราะคดีดังกล่าว ถ้าเกิดขึ้นในปัจจุบันโรงทักก็มีอำนาจฟ้อง เนื่องจากไม่เป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่และไม่เป็นกรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 ดังได้กล่าวมาแล้วว่า อำนาจฟ้องเป็นสิทธิดั้งเดิมของมนุษย์ ซึ่งได้รับการรับรองจากปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้มีการใช้สิทธิทางศาลอย่างเต็มที่ จึงเห็นควรนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่ง

ของบุคคลมาปรับใช้จนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ถึงแม้จะมีปัญหาที่น่าจะวินิจฉัยว่าการนำหลักดังกล่าวนี้มาใช้จะก่อให้เกิดปัญหาศาลมากขึ้นก็ตาม ผู้เขียนใคร่ขอเสนอถึงวิธีการแก้ไขข้อบกพร่อง โดยการกำหนดขอบเขตของการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้เพื่อเป็นแนวทางประกอบดุลพินิจของศาลต่อไป

2. แนวทางการปรับปรุงการแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลในประเทศไทย

จากการที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์วิจัย ประเด็นปัญหาในเรื่องการแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลในประเทศไทย ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ควรปรับปรุงเรื่องการแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลให้สอดคล้องและเอื้อประโยชน์ต่อสภาพสังคมปัจจุบันมากกว่าที่เป็นอยู่ เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคม ไปอย่างรวดเร็วมาก กฎหมายสารบัญญัติที่บัญญัติรับรองสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลไม่สามารถพัฒนาให้รับรองสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลได้ครบถ้วนตามความต้องการของสังคมเพราะว่า การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสารบัญญัติให้สามารถรับรองสิทธิของบุคคลในกรณีต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ยากและอาจใช้ระยะเวลานานกว่าการแก้ไขปรับปรุงที่กฎหมายวิธีสบัญญัติ ดังนั้นการปรับปรุงการแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลในประเทศไทยในขั้นต้นผู้เขียนใคร่ขอเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการให้สิทธิทางแพ่งโดยทางกฎหมายวิธีสบัญญัติ เพื่อเป็นแนวทางการที่จะพัฒนากฎหมายสารบัญญัติให้สามารถรับรองสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลให้มากขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่

วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นที่จะเสนอแนวความคิดในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทย โดยในระยะแรกเริ่มผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า หลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งนั้นสามารถนำมาปรับใช้ในประเทศไทยได้ 2 ทาง กล่าวคือประการหนึ่งเป็นการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้จนประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 หรือประการที่สองเป็นการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้ในกฎหมายพิเศษเฉพาะ เรื่องซึ่งการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทยทั้ง 2 ประการดังกล่าวผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ วิจัยในลำดับต่อไป

2.1 การนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง

ในกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งในประเทศไทย ภายใต้บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 บัญญัติว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิ หรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลบุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้"

จากบทบัญญัติตามมาตรา 55 ในเรื่องอำนาจฟ้องในคดีแพ่งสามารถกล่าวได้ว่า บุคคลสามารถนำสิทธิทางศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาตามบทบัญญัติมาตรา 55 ได้ 2 ประเภท คำพิพากษาของศาลในประเทศไทย ได้แก่ คำพิพากษาในเชิงบังคับ (Executory Judgment) ซึ่งศาลมีอำนาจเต็มทั้งในการกระทำเพื่อบังคับให้เกิดผลตามคำตัดสิน ในกรณีของคำพิพากษาซึ่งวางแนวปฏิบัติโดยชัดแจ้งนั้น ศาลจะกำหนดสิทธิต่าง ๆ ของคู่ความอันเนื่องมาจากคำพิพากษาแล้วจึงมีคำสั่งให้จำเลยกระทำการใดอย่างใด ๆ เช่น ชดเชยค่าเสียหาย หรืองดเว้นการกระทำอันส่งผลกระทบต่อสิทธิประการต่าง ๆ ของโจทก์ซึ่งทางจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาดังกล่าว ศาลก็อาจร้องคดีที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับให้จำเลยปฏิบัติตาม ซึ่งถือเป็นกระบวนการบังคับคดีตามคำพิพากษา เช่น การยึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อชำระหนี้ให้แก่โจทก์ตามคำพิพากษา เป็นต้น ซึ่งกรณีดังกล่าว

ส่วนคำพิพากษาประเภทที่สอง ได้แก่ คำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง (Declaratory Judgment) ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่เป็นการแสดงสิทธิให้ประจักษ์ซึ่งความสัมพันธ์ในทางกฎหมายของบุคคลในทางแพ่ง ซึ่งมิได้เป็นคำพิพากษาที่มีลักษณะเป็นคำสั่งอันใดเลย ซึ่งจำเลยจะต้องถูกบังคับให้ปฏิบัติตาม เป็นกรณีที่บุคคลร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง หรือเป็นการวินิจฉัยสถานะทางกฎหมายของบุคคล

ในกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งในประเทศไทย ศาลมักจะมีคำพิพากษาในเชิงบังคับ (Executory Judgment) มากกว่า การมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory

Judgment) เนื่องจากหลักเกณฑ์ในเรื่องคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในประเทศไทยยังถูกจำกัดสิทธิของบุคคลในการใช้สิทธิทางศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งอยู่เพียงแค่กรณีกฎหมายสารบัญญัติรับรองเอาไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้นซึ่งจะถือว่ากรณีดังกล่าวเป็นการตีความกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบทบัญญัติมาตรา 55 แคบเกินไปหรือไม่เนื่องจากถ้อยคำในมาตรา 55 มิได้ระบุเอาไว้โดยชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรว่าบุคคลต้องอ้างสิทธิในทางศาลโดยมีบทกฎหมายสนับสนุนไว้โดยชัดแจ้ง ซึ่งในปัจจุบันศาลใช้ดุลพินิจตีความถ้อยคำในมาตรา 55 ว่าการที่บุคคลจะใช้สิทธิทางศาลได้นั้นต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิเอาไว้โดยชัดแจ้ง⁵ และเมื่อมีคำพิพากษาฎีกาวางแนวบรรทัดฐานไว้อย่างไรแล้วศาลชั้นต้นตลอดจนศาลฎีกาเอง ก็มักจะตัดสินในแนวเดียวกันกับที่ศาลฎีกาเคยตัดสินไว้แล้วในคดีก่อน อันเป็นหลักที่เรียกกันว่า "หลักการเดินตามแบบอย่าง" (The Doctrine of Precedent)⁶ แต่การบัญญัติกฎหมายในรูปประมวลกฎหมายไม่อาจกีดกันบทบาทในทางสร้างสรรค์ของศาลได้หลักต่าง ๆ ซึ่งวางไว้ในประมวลกฎหมายเพียงแต่เป็นวงกรอบหรือโครงสร้างระบบกฎหมายของประเทศและจะต้องถูกทำให้ชัดเจนขึ้นโดยศาลในการนำมาตราดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นโดยตีความให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เพราะเหตุว่าคำพิพากษาของศาลในคดีใด ๆ ไม่อาจถือว่าถูกต้องชอบด้วยความยุติธรรม หากคำพิพากษานั้นกล่าวแต่เพียงว่า หลักกฎหมายที่นำมาปรับใช้ได้เคยถูกปรับใช้มาก่อนแล้วโดยผู้พิพากษาท่านอื่น คือหากคำพิพากษานั้นให้เหตุผลโดยเพียงแต่อ้างถึงคำพิพากษาอื่นและไม่ให้เหตุผลอย่างอื่นอีก คำพิพากษาของศาลยุติธรรมจะถูกกลับเนื่องจาก "ขาดมูลฐานทางกฎหมายรับรอง" (Absence of Legal Basis) ถ้าเหตุผลที่อ้างในคำพิพากษานั้นมีแต่เพียงการอ้างถึงคำพิพากษาของศาลสูง จริงอยู่ที่ไม่มีข้อห้ามในการที่จะอ้างคำพิพากษาของศาลและ

⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 128/2468

⁶ โอสุรีย์ ชีระนิต, "ทัศนคติของนักกฎหมายในการเดินตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 15.

ตามความจริงการอ้างถึงคำพิพากษาของศาลที่มีการบัญญัติกันมากขึ้นแต่การอ้างถึงคำพิพากษาคดีหนึ่งหรือหลายคดีเพียงอย่างเดียวไม่เป็นสิ่งเพียงพอในตัวเองในการทำให้เหตุผลทางกฎหมายและไม่มีเป็นมูลฐานที่เข้าได้สำหรับคำพิพากษา 7

ศาลมีบทบาทตามที่กำหนดคือนำกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือจารีตประเพณีมาประยุกต์ใช้กับคดี ในกรณีที่ไม่มียกกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือประเพณีที่จะนำมาปรับใช้คำพิพากษาที่อาจวินิจฉัยทำให้เหตุผลโดยอาศัยหลักแห่งความยุติธรรม เหตุผลแห่งเรื่องความเป็นธรรม หรือธรรมเนียมปฏิบัติ อย่างไรก็ตามจะไม่เป็นการเพียงพอหากคำพิพากษาวินิจฉัยเพียงแต่อ้างถึงคำพิพากษาคดีก่อน

จากการที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์แนวคำพิพากษาของศาลฎีกาในเรื่องอำนาจฟ้องคดีแพ่ง ผู้เขียนมีความเห็นว่าศาลฎีกาของไทย ยึดถือแนวคำพิพากษาว่าการโต้แย้งสิทธิต้องมีการโต้แย้งจนถึงขนาดเกิดความเสียหายขึ้นจึงสามารถมาฟ้องต่อศาลได้ และการใช้สิทธิทางศาลจะต้องเป็นกรณีดังกล่าวถือว่าเป็นการใช้ดุลพินิจของศาลเท่านั้น มิได้เป็นหลักกฎหมายแต่อย่างใด การที่ศาลหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายบางท่าน ยึดถือแนวคำพิพากษาในเรื่องดังกล่าวนี้ควรจะถือเป็นทัศนคติของการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเท่านั้นไม่ควรจะยึดถือหลักดังกล่าวเสมือนเป็นตัวบทกฎหมาย เพราะเนื่องจากเหตุผลว่าในการทาคำพิพากษาของศาล ศาลในระบบซีวิลลอว์จะไม่ถือว่าตนกำลัง "สร้างกฎหมาย" (Made Law) แต่ถือว่าตนกำลังตีความกฎหมายในการพิพากษาคดี ศาลจะต้องตระหนักว่า ตนกำลังทำหลักกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีชีวิตชีวาเป็นรูปธรรมด้วยกระบวนการตีความ โดยอาศัยทฤษฎีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการตีความกฎหมายหลักที่ปรากฏในคำพิพากษาจึงเป็นผลสรุปในการตีความจึงมิใช่กฎหมาย ผู้อื่นที่นำเอาคำพิพากษาศาลไปใช้จำเป็นต้องตระหนักว่าตนมิได้นำเอาตัวบทกฎหมายมาใช้แต่ได้นำเอาตัวอย่าง หรือผลสรุปแห่งการตีความมาใช้อ้างอิงแทนตีความของตนเอง หรือสนับสนุนการตีความของตนเองเท่านั้น 8

7 เรื่องเดียวกัน, หน้า 80-81.

8 เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

ดังเช่นในประเทศฝรั่งเศสซึ่งใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ดังนั้น คำพิพากษาของศาลสูงจึงไม่ผูกมัดศาลล่างให้ต้องตัดสินตาม และคำพิพากษาจะไม่ผูกมัดศาลเดียวกันนั้นหรือศาลที่อยู่ในลำดับชั้นเดียวกัน ในสถานะการตัดสินคดี แม้แต่คำพิพากษาของศาลยุติธรรมสูงสุดยังไม่อาจผูกมัดศาลล่างในคดีเดียวกันนั้นให้ต้องพิพากษาตามจนกระทั่งต้องมีการส่งกลับ (renvoi หรือ remand) เป็นครั้งที่สอง แล้วในครั้งที่สองนี้เองที่ศาลล่างจำต้องพิพากษาตาม เพราะในครั้งนี้มีกฎหมายลายลักษณ์อักษร (statute) บังคับว่าต้องพิพากษาตามแล้วนี้เป็นในแง่กฎหมายหรือทฤษฎีกฎหมายแต่ในทางปฏิบัติแล้ว คำพิพากษาของศาลสูงจะมีอิทธิพลโดยมีน้ำหนักจูงใจ (persuasive) แต่ไม่ใช่ผูกมัด (binding) ให้ศาลล่างพิพากษาตามอยู่เสมอ เพราะการพิพากษาตามความเห็นของศาลสูงมีผลในแง่จิตวิทยา โดยทำให้ผู้พิพากษาศาลล่างอุ่นใจว่าคำพิพากษาของตนน่าจะถูกต้อง หากมีการอุทธรณ์ฎีกาก็คงไม่ถูกศาลสูงพิพากษากลับ การที่คำพิพากษาของตนถูกกลับมาไป⁹ อย่างไรก็ตาม ทั้งในแง่ทฤษฎีกฎหมายและในทางปฏิบัติ หากศาลล่างพิเคราะห์ไตร่ตรองดีแล้วไม่เห็นห้องเดียวกับความเห็นของศาลสูงศาลล่างย่อมชอบที่จะพิพากษาคดีไปตามความเห็นของตน ศาลล่างไม่อาจกล่าวอธิบายแจกเช่นศาลล่างของอังกฤษว่า เขาจำต้องก้มหัวให้อย่างไม่เต็มใจ แต่คำพิพากษาที่ผูกมัดเขา เพราะทฤษฎีกฎหมายมีอยู่ว่า ผู้พิพากษาทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในการตีความตัวบทกฎหมายของตน เขาต้องให้เหตุผลแล้วจึงอาจสรุปด้วยการอ้างยกเอาแนวคำพิพากษาของศาลสูงหรือความเห็นอันเป็นที่ยอมรับกันแล้ววามหนักนักรวิชาการขึ้นสนับสนุน แต่เขาจะพิพากษาโดยไม่ให้เหตุผลของตน อ้างเพียงแนวคำพิพากษาของศาลหรือความเห็นของนักวิชาการเท่านั้นไม่ได้¹⁰

⁹ Mary Ann Glendon, Michael Wallace Gordon & Christopher Osakwe, comparative Legal Traditions in A Nutshell, (Minnesota : West Publishing Co.st.Pual,1982), pp.133-134.

¹⁰ Amos & Walton, Introduction to French Law, edited by F.H. Lawson, A.E. Anton & L.Neville Brown ; 3rd ed 1967 (London : Oxford at The Clarendon Press, Reprinted 1974) pp. 10-11.

ดังนั้นบทบาทของศาลไทยควรจะเป็นผู้ตีความ หรือแปลความหรือแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังเช่น ในกรณีเนื่องอำนาจฟ้องในบทบัญญัติกฎหมายประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 55 นั้นมิได้กำหนดเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าการใช้สิทธิทางศาลของบุคคลจะต้องมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิโดยชัดแจ้ง หรือการโต้แย้งสิทธิระหว่างบุคคลนั้นต้องเป็นการโต้แย้งสิทธิที่จำเป็นต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วแต่ประการใด ซึ่งบทบัญญัติในมาตรา 55 ได้ บัญญัติหลักเกณฑ์ของอำนาจฟ้องเอาไว้เพียงกว้าง ๆ 2 กรณี ประการที่หนึ่งคือ การที่บุคคลถูกโต้แย้งสิทธิ และประการที่สอง คือ การที่บุคคลมีความจำเป็นที่จะต้องใช้สิทธิทางศาล หากพิจารณาถ้อยคำในตัวบทกฎหมายแล้วอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจตีความกฎหมายในเรื่องอำนาจฟ้องภายใต้กรอบแห่งบทบัญญัติในมาตรา 55 จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องอำนาจฟ้องคดีแพ่ง ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่าศาลฎีกาตีความในมาตรา 55 ดังกล่าวโดยการใช้ยึดถือตามแนวบรรทัดฐานในเรื่องอำนาจฟ้องคดีแพ่งสามารถวิเคราะห์โดยสรุปได้ว่า จะต้องมีการโต้แย้งสิทธิระหว่างคู่กรณีและเกิดความเสียหายเกิดขึ้นแล้วหรือการใช้สิทธิทางศาลนั้นต้อง เป็นสิทธิที่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิโดยชัดแจ้งจึงสามารถฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลได้ จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่าศาลฎีกาอาจใช้ดุลพินิจตีความในมาตรา 55 อย่างแคบ ซึ่งจากถ้อยคำในมาตรา 55 ผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นบทบัญญัติที่กล่าวในเรื่องอำนาจฟ้องคดีแพ่งเอาไว้อย่างกว้าง เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจตีความให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์วิจัยในเรื่องการใช้สิทธิทางศาลของบุคคลในคดีแพ่งเปรียบเทียบกับหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง (Declaratory Judgment) ผู้เขียนมีความเห็นว่า บทบัญญัติในมาตรา 55 สามารถตีความครอบคลุมถึงหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งได้ อาจกล่าวได้ว่า แม้ในบทบัญญัติในมาตรา 55 มิได้กล่าวไว้ว่าให้ศาลสามารถนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งมาใช้ได้โดยตรงแต่ศาลสามารถตีความในตัวบทกฎหมายในมาตรา 55 ให้ครอบคลุมไปถึงหลักดังกล่าวได้โดยวิธีตีความกฎหมายโดย

ใช้วิธีที่เรียกว่า Teleological Method * กฎหมายสามารถวิวัฒนาการไปในขณะที่ตัวลาย
 ลักษณะอักษรของบทบัญญัติมิได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ดังนั้น จึงอาจปรากฏว่ามีการกลับแนว
 คาทิพากษานในเมื่อที่จริงแล้วจะถูกต้องมากกว่าที่จะกล่าวว่าการกฎหมายได้เปลี่ยนแปลง 11 เนื่อง
 จากบทบัญญัติในมาตรา 55 นั้น เพียงแต่กำหนดหลักเกณฑ์ไว้แต่เพียงอย่างกว้างขวางเพื่อให้ศาล
 ได้ใช้ดุลพินิจในการตีความกฎหมายในลักษณะอันเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง
 ซึ่งในอดีตเคยมีคำพิพากษาของศาลฎีกา 12 ตีความแบบก้าวหน้าสำหรับตัวบทกฎหมายในมาตรา
 55 ว่าศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งมาใช้ภาย
 ใต้บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในมาตรา 55 ซึ่งคำพิพากษาดังกล่าวนี้อาจเป็น
 การตีความกฎหมายในเรื่องการโต้แย้งสิทธิว่า การโต้แย้งสิทธิแม้ยังไม่เกิดความเสียหายแต่
 หากศาลเห็นว่าโดยวิสัยและพฤติการณ์แล้วอาจเกิดความเสียหายขึ้นในภายหน้าได้ศาลสามารถใช้
 ดุลพินิจในการรับฟ้องคดีดังกล่าวได้ 13 ท่านผู้พิพากษาผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งได้หมายเหตุท้าย
 คำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวว่าการที่ศาลใช้ดุลพินิจรับฟ้องในเรื่องดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์
 อย่างยิ่งสำหรับกาลข้างหน้า ในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการตีความตัวบทกฎหมายในเรื่องอำนาจ
 ฟ้องคดีแพ่งโดยการที่ศาลใช้ดุลพินิจในการตีความประกอบกับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง

* เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "Progressive Interpretation" หรือ "การตีความแบบ
 ก้าวหน้า" เป็นวิธีตีความที่ว่า มีความจำเป็นที่จะต้องขยายขอบข่ายการประยุกต์ใช้ตัวบทกฎหมาย
 ให้เข้ากับสถานการณ์ที่ยอมรับกันว่า อยู่นอกเหนือความคาดหมายของผู้บัญญัติกฎหมาย

11 อนุสรณ์ ชีรนิต ทัศนคติของนักกฎหมายในการเดินตามแนวคำพิพากษาของ
 ศาลฎีกา, หน้า 86.

12 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2468

13 พระยาอัลดพิชธรรมปัลลภ หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2468

หากพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวและหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาอาจกล่าวได้ว่า ศาลไทย ในยุคสมัยหนึ่งได้เคยใช้ดุลพินิจตีความด้วยทฤษฎีความในมาตรา 55 โดยวิธีการตีความด้วยทฤษฎีความแบบที่เรียกว่า การตีความแบบก้าวหน้า (Teleological Method) ซึ่งเป็นวิธีการตีความกฎหมายอย่างหนึ่งอันเป็นผลสำคัญที่ทำให้กฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) มีการพัฒนาก้าวหน้าทันต่อสภาพสังคมโดยที่ได้มีการแก้ไขกฎหมายแต่อย่างใด คำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจึงเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาใช้ในประเทศไทย

การที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์วิจัยในเรื่องคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคล (Declaratory Judgment) ผู้เขียนมีความเห็นว่า สำหรับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากสมควรที่จะนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคล มาปรับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บทบัญญัติมาตรา 55 ด้วยวิธีการตีความกฎหมายโดยเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในบทบัญญัติมาตรา 55 โดยการใช้วิธีการตีความแบบก้าวหน้า (Teleological Method) ซึ่งเป็นวิธีการใช้ดุลพินิจในการตีความด้วยทฤษฎีความ เพื่อให้กฎหมายมีความยืดหยุ่นทันต่อสภาพสังคมโดยมิได้เป็นการเปลี่ยนด้วยทฤษฎีความแต่อย่างใด ซึ่งวิธีการดังกล่าวถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ในการที่จะทำให้อัตราการพิจารณาความแพ่งมีประสิทธิภาพตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม แต่วิธีการตีความด้วยทฤษฎีความอาจเป็นภาระต่อศาลในการที่จะพิจารณาคำพิพากษา อรรถคดีได้ เนื่องจากต้องมีการตีความกฎหมายว่าครอบคลุมหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลหรือไม่แล้วจึงใช้ดุลพินิจปรับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องว่าสมควรที่จะนำหลักดังกล่าวมาใช้กับข้อเท็จจริงดังกล่าวหรือไม่ถือเป็นขั้นตอนการปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับด้วยทฤษฎีความกรณีดังกล่าวศาลต้องตีความด้วยทฤษฎีความและปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับด้วยทฤษฎีความโดยอาจเป็นภาระที่หนักเกินควรสำหรับศาลและอาจส่งผลกระทบในการทำให้กระบวนการพิจารณาความล่าช้าลงได้ ซึ่งไม่อาจก่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของไทยแต่ประการใด ดังนั้น ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาใช้

เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งโดยการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาบัญญัติ เป็นลายลักษณ์อักษรเอาไว้ว่า ภายใต้บทบัญญัติประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 ให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งมาปรับใช้แก้ไขข้อเท็จจริงแต่ละเรื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งในประเทศไทย ซึ่งอาจจะกระทำโดยการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติโดยคำในมาตรา 55 เพื่อให้เป็นการชัดเจนเพื่อการที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลโดยมีต้องตีความด้วยบทกฎหมายแต่ประการใด

เนื่องจากการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาบัญญัติไว้ มาตรา 55 นั้น ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่ามีข้อเรื่องที่แปลกใหม่สำหรับประเทศไทยแต่ประการใด เนื่องจากมาตรา 55 ก็บัญญัติถึงเรื่องการใช้สิทธิทางศาลของบุคคลเอาไว้แล้ว เพียงแต่โดยคำในด้วยบทกฎหมายมิได้บัญญัติเอาไว้ชัดเจนว่าการใช้สิทธิทางศาลตามมาตรา 55 นั้นหมายความรวมถึงหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลหรือไม่อย่างไรแต่เมื่อพิจารณาจากมาตรา 55 กฎหมายก็ไม่ได้กำหนดว่าการใช้สิทธิทางศาลต้องเป็น เรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้ไปใช้สิทธิทางศาล การขอให้ศาลแสดงสิทธิทางศาลต้องเป็น เรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้ไปใช้สิทธิทางศาล การขอให้ศาลแสดงสิทธิโดยไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ไปใช้สิทธิทางศาลก็น่าจะทำได้ แต่ในปัจจุบันมาตรา 55 ยังไม่ครอบคลุมไปถึงหลัก Declaratory Judgment ¹⁴ หากมีการบัญญัติโดยคำชัดเจนในบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 ในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาใช้โดยที่เป็นดุลพินิจของศาลในการที่จะนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้หรือไม่แล้วแต่กรณี ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าการบัญญัติหลักเกณฑ์ของการนำคำพิพากษารับรองสิทธิทางแพ่งประกอบกับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง จะเป็นการสะดวกรวดเร็วและเป็นผลดีในทางกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง มากกว่าที่จะให้ศาลใช้ดุลพินิจแบบกว้างหน้าในการตีความด้วยบทกฎหมายในมาตรา 55 ว่า ครอบคลุมไปถึงหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลหรือไม่

¹⁴ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึงภาค 3), หน้า 2.

และข้อเท็จจริงในแต่ละคดีนั้นควรที่จะนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้ หรือไม่ว่าอย่างไร กรณีดังกล่าว อาจเป็นภาระต่อศาลเกินควรในการที่ต้องตีความกฎหมายและปรับบทกฎหมายกับข้อเท็จจริงซึ่ง อาจทำให้กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งเกิดความล่าช้าได้ ผู้เขียนจึงใคร่ขอเสนอความคิดเห็นในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาเพื่อปรับใช้ในกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ของไทยโดยที่บัญญัติการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยขัดแย้งในบทบัญญัติมาตรา 55 เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับศาลาภิบาลกรณีที่ไม่ต้อง ตีความตีบทกฎหมายให้ยุ่งยาก เนื่องจากมีตีบทกฎหมายที่ระบุโดยชัดแจ้ง ให้ศาลสามารถนำ หลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาใช้ได้โดยที่ศาลมีหน้าที่ใช้ดุลพินิจพิจารณาปรับบท กฎหมายในการนำหลักดังกล่าวมาใช้กับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถนำหลัก คำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาใช้ในประเทศไทย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับ กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งในประเทศไทย

2.2 การนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) มาปรับใช้ในกฎหมายพิเศษ

การนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล มาใช้ในกฎหมายพิเศษหรือ กฎหมายเฉพาะ เรื่องนั้นเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ดังเช่นในระบบ กฎหมายจิวลลอร์ หรือระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เพราะเนื่องจากเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ สามารถนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ เพื่อแก้ปัญหาได้อีกรูปแบบหนึ่งเนื่องจาก ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีการพัฒนาด้านกฎหมายพิเศษมากขึ้น มีการออกกฎหมายพิเศษเฉพาะ เรื่องเพื่อรองรับต่อปัญหาในสภาพสังคมปัจจุบันมากกว่าเดิม ซึ่งจากการที่ผู้เขียนได้ทำการ ศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลเห็นว่า ปัจจุบันมีกฎหมายพิเศษดังเช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นการดี อย่างเป็นรูปธรรมสำหรับระบบกระบวนการยุติธรรม ในการที่จะนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล มาใช้ในประเทศไทย เนื่องจากคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลจะเป็นสิ่งที่สามารถเป็นเครื่อง ชี้ให้บุคคลได้ทราบถึงขอบเขตแห่งสิทธิและหน้าที่ของตนเองในเรื่องต่าง ๆ หรือเป็นการระงับ

ข้อโต้แย้งในการทำธุรกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ ดังเช่น ในกฎหมายวิธีพิจารณาความทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศของไทย ซึ่งควรมีหลักดังกล่าวมาปรับใช้ โดยการบัญญัติเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยชัดแจ้งถึงการให้สิทธิกับประชาชนในการร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล ซึ่งหากมีการนำหลักเกณฑ์ของคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาบัญญัติเอาไว้ในวิธีพิจารณาความในศาลทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยจะเป็นการเอื้อประโยชน์อย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศทำให้บุคคลได้รับทราบถึงสิทธิที่แท้จริงหรือระดับข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นในภายหน้าอันอาจส่งผลเสียหายอย่างมากหากผู้กรณีปล่อยให้ความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว เพราะหากไม่มีการนำหลักดังกล่าวมาใช้ อาจทำให้บุคคลเสียประโยชน์ในทางธุรกิจดังกล่าวได้หากกระบวนยุติธรรมไม่เปิดโอกาสให้มีการร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล เนื่องจากในทางธุรกิจแล้วบุคคลย่อมไม่เลือกทางที่ตนเองไม่มีความมั่นใจจนขอบเขตแห่งสิทธิของตนว่ามีอยู่เพียงใด หรือการกระทำประการใด ๆ ของตนเองเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลหรือไม่ เพราะบ่อยครั้งที่บุคคลจะตกอยู่ในสภาพที่ไม่น่าเชื่อถือของตน เนื่องจากไม่ทราบแน่ชัดถึงสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ของตนในสภาพการณ์เช่นนี้ บุคคลอาจต้องเผชิญกับการตัดสินใจในการที่จะงดเว้นการกระทำต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความสับสน ความสับสนทางกฎหมายที่ยังไม่ชัดเจน หรือในทางตรงข้าม บุคคลอาจต้องยอมเสี่ยงภัยในการที่ตนต้องถูกฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลเพื่อชดเชยค่าเสียหายในการที่ตนได้กระทำการใดลงไปเนื่องจากความไม่ชัดเจนแห่งสิทธิของตน เพราะหากปล่อยให้มีกรณีละเมิดเกิดขึ้นแล้วย่อมมีความเสียหายอย่างมากในทางเศรษฐกิจการนำคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้ในการเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญาจึงเป็นเรื่องที่จะเป็นประโยชน์อย่างมาก และเป็นการวางแนวทางที่สำคัญในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้ในกฎหมายในกฎหมายพิเศษเฉพาะเรื่อง แต่จากการศึกษาค้นคว้าของผู้เขียนพบว่ายังมีกฎหมายพิเศษบางฉบับที่ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) มาปรับใช้ในกฎหมายเฉพาะ เรื่องดังกล่าวโดยการบัญญัติเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยชัดแจ้งผู้เขียนขอยกกรณีของร่างพระราชบัญญัติข้อสัญญาอันไม่ธรรม เนื่องจากหลักกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมหรือสัญญาที่รับบังคับอยู่มีพื้นฐานมาจากเสรีภาพของบุคคลตามหลักของความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา รัฐจะไม่เข้าแทรกแซงแม้ว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่จะ

เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจด้อยกว่าอย่างมาก ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นที่ธรรมและไม่สงบสุขในสังคม สมควรที่รัฐจะกำหนดกรอบของการใช้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและเสรีภาพของบุคคล เพื่อแก้ไขความไม่เป็นที่ธรรมและความไม่สงบสุขในสังคม กรณีดังกล่าวนี้ผู้เขียนได้ศึกษาร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวโดยละเอียดแล้ว ขอเสนอแนะความเห็นในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) มาปรับใช้กับเรื่องดังกล่าวโดยบัญญัติเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยชัดแจ้ง เนื่องจากว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นที่ธรรมนั้นวางหลักเกณฑ์เพื่อเป็นแนวทางให้ศาลเพื่อใช้ในการพิจารณาว่าข้อสัญญา หรือข้อตกลงใดที่ไม่เป็นที่ธรรมและอำนาจแก่ศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญา หรือข้อตกลงใดที่ไม่เป็นที่ธรรม และอำนาจแก่ศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญาหรือข้อตกลงที่ไม่เป็นที่ธรรมนั้นมีผลใช้บังคับเท่าที่เป็นที่ธรรมและพอสมควรแก่กรณี สามารถสรุปหลักเกณฑ์ตามร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นที่ธรรมได้ว่า อำนาจฟ้องคดีในข้อพิพาทอันว่าด้วยเรื่องข้อสัญญาที่ไม่เป็นที่ธรรมนั้น จะเกิดมีได้ต่อเมื่อมีการพิพาทกันในข้อสัญญาดังกล่าว และศาลจึงมีอำนาจในการวินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทโดยพิจารณาพิพากษาถึงข้อสัญญาดังกล่าวว่าขัดต่อกฎหมายหรือไม่ และควรมีผลใช้บังคับหรือไม่เพียงใด ซึ่งถือว่าเป็นกรณีที่มีการโต้แย้งสิทธิกันระหว่างคู่สัญญาและเกิดความเสียหายขึ้นแล้ว กรณีดังกล่าวจึงไม่สามารถป้องกันความเสียหายซึ่งอาจเกิดขึ้นได้นานอนาคต เป็นแต่เพียงการเยียวยาความเสียหายที่ได้เกิดขึ้นแล้วให้แก่คู่สัญญาเท่านั้น ผู้เขียนขอเสนอแนวความคิดในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) มาปรับใช้เพื่อเป็นการตัดพดแต่ต้นลมเพื่อป้องกันความเสียหายมิให้เกิดขึ้น เพียงแต่คู่ความโต้แย้งกันถึงสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญา คู่สัญญาสามารถที่จะร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิตามสัญญาที่ได้เถียงกันหรือ คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสงสัยในสาระสำคัญของสัญญาว่าขัดต่อกฎหมายหรือไม่ สามารถร้องขอต่อศาลให้ศาลตีความข้อสัญญาดังกล่าวได้

จากการที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงประโยชน์ของคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าสมควรนำหลักดังกล่าวมาขึ้นพระราชบัญญัติข้อสัญญาอันไม่เป็นที่ธรรมโดยการบัญญัติเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยชัดแจ้ง เพื่อประโยชน์

ต่อกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งของประเทศไทยและทั้งยังเป็นแนวทางที่ดีในการนำหลักคำพิพากษา แสดงสิทธิของคู่ความมาใช้ในกฎหมายพิเศษเฉพาะในอนาคตต่อไป

2.3 ขอบเขตของการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทย

จากการที่ผู้เขียนได้เสนอความเห็นในเรื่องการนำคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทย ซึ่งในเบื้องต้นผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีการกำหนดขอบเขตของการนำหลักดังกล่าวมาใช้ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในทางปฏิบัติ (The Rule of Prectice) และเพื่อป้องกันปัญหาในการที่ประชาชนต้องการให้ศาลเป็นผู้ตอบปัญหาทางกฎหมายเพียงเพราะประชาชนอยากรู้อยากเห็นอันจะเป็นเหตุให้มีการนำคดีขึ้นสู่ศาลมากเกินไป วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย คือ การนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้เพื่อให้ศาลมีบทบาทเป็นผู้ป้องกันความเสียหาย หรือปัญหาข้อยุ่งยากซึ่งมีกฎหมายเข้าไปเกี่ยวเนื่อง โดยจากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาวิจัยหลักเกณฑ์ของคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ซึ่งประเทศอังกฤษ เป็นต้นกำเนิดของหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าแม้ประเทศอังกฤษจะเปิดกว้างให้ศาลสามารถำดุลพินิจในเรื่องคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลแต่ก็มีการกำหนดขอบเขตของหลักดังกล่าวเอาไว้ ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 เพื่อเป็นแนวทางในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในทางปฏิบัติเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาคดีขึ้นสู่ศาลมากเกินไปสมควรทั้งยังเป็นประโยชน์ในเรื่องของความชัดเจนของขอบเขตแห่งสิทธิของผู้ฟ้องร้องซึ่งประชาชนจะได้ทราบถึงความสามารถในการใช้สิทธิทางศาลได้โดยปราศจากความกังวลในสิทธิของตน หลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทยนั้นสมควรที่จะมีการกำหนดขอบเขตของหลักเกณฑ์ดังกล่าวโดยการวางหลักเกณฑ์ในทางปฏิบัติให้ศาล (The Rule of Prectice) โดยในเบื้องต้นผู้เขียนเสนอแนะวิธีการกำหนดขอบเขตในการใช้ดุลพินิจของศาลไทยโดยเทียบเคียงกับประเทศอังกฤษ โดยควรมีการกำหนดประเภทของคดีเอาไว้อย่างกว้าง ๆ โดยยึดถือหลักเกณฑ์ความเสียหาย ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนส่วนใหญ่ เช่น

ก. คดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์เป็นจำนวนมาก หรือคดีทางธุรกิจที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ งานเรื่องการทำธุรกรรมต่าง ๆ อันมีลักษณะเป็นนิติกรรมเปิด เช่น ตราสารหนี้ที่ยังไม่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองการนำสิทธิดังกล่าวโดยชัดแจ้ง

ข. คดีแพ่งที่มีผลเสียหายกระทบกระเทือนต่อประชาชนส่วนมาก เช่น เรื่องการซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์

ค. คดีแพ่งที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งปัจจุบันนี้ประเทศไทยนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้บ้างแล้วกับคดีประเภทนี้เพียงแต่ต้องมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิเอาไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น จึงสามารถใช้สิทธิทางศาลได้ เช่น การครอบครองทรัพย์สิน เป็นต้น

ง. คดีแพ่งที่เกี่ยวกับสิทธิหรือสถานะของบุคคล ซึ่งปัจจุบันนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวเอาไว้ บางกรณี เช่น การร้องขอให้ศาลส่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ การร้องขอให้ผู้ไม่สามารถจัดการงานของตนเองได้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ การร้องขอให้ศาลส่งบุคคลเป็นคนสาบสูญ การร้องขอให้การสมรสเป็นโมฆะ ผู้แทนโดยชอบธรรมร้องขออนุญาตจากศาลในกระทำนิติกรรมบางประเภทแทนผู้เยาว์ การร้องขอให้ศาลตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ การร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก เป็นต้น

กรณีตาม ข้อ ค. และข้อ ง. แม้ว่าปัจจุบันมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวอยู่แล้วแต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า สิทธิตามที่กฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวอยู่แล้ว แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่าสิทธิตามที่กฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิให้นำบุคคลมาใช้สิทธิทางศาลโดยการร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลนั้น กฎหมายสารบัญญัติที่บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าว ยังไม่อาจรับรองสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลได้อย่างเพียงพอกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น แต่การที่จะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายสารบัญญัติเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาอันนานและยุ่งยากกว่าการที่ตามหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) กับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องโดยถือเป็นเรื่องหลักในทางปฏิบัติของศาล (The Rule of Prectice) ที่จะใช้ดุลพินิจวางบรรทัดฐานแนวคำพิพากษาฎีกาในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) มาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของ

ไทยภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งเปิดโอกาสให้ได้ใช้ดุลพินิจประกอบกับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง เมื่อมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล เช่น การที่ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในเรื่องที่บิดาหรือมารดา ไม่สมควรมีอำนาจปกครองดูแลบุตรเนื่องจากประพฤติตัวไม่เหมาะสมจนเป็นเหตุให้ศาลมีคำพิพากษาให้คู่สมรสแยกกันอยู่หรือจนถึงขั้นหย่าร้าง หรืออำนาจพิจารณาเกี่ยวกับสถานภาพของบุคคล

จ. คดีมหาชน ซึ่งเป็นเรื่องกระบวนการวิธีพิจารณาความทางกฎหมายมหาชนว่าด้วยเรื่องอำนาจตรวจสอบของฝ่ายตุลาการ อำนาจของศาลที่จะวินิจฉัยว่ากฎหมายฉบับใดขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ (Judicial Review) เช่น อำนาจของศาลในการใช้สิทธิยับยั้งคำสั่งขององค์กรแห่งรัฐในการที่องค์กรแห่งรัฐใช้อำนาจในทางมิชอบ หรืออำนาจของศาลในการพิจารณาพิพากษากรณีบุคคลใดได้รับเลือกตั้งนั้นขัดต่อกฎหมายหรือไม่อย่างไร เป็นต้น

ฉ. คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเป็นเรื่องกระบวนการวิธีพิจารณาความของศาลทรัพย์สินทางปัญญาในการให้ศาลพิพากษากรณีที่บุคคลใดมีความจำเป็นที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลในการพิสูจน์ว่าการใช้กรรมวิธีใด ๆ การทำ การใช้สอย หรือผลิตภัณฑ์ใด ๆ ของตนเองมิได้เป็นการละเมิดต่อกฎหมายแต่อย่างใด เพราะเนื่องจากบางครั้งบุคคลอาจตกอยู่ในสภาพที่จำเป็นเนื่องจากไม่ทราบแน่ชัดถึงสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ของตนในสภาพการณ์เช่นนี้ บุคคลอาจต้องเผชิญกับการตัดสินใจในการที่จะงดเว้นการกระทำต่าง ๆ อันอาจส่งผลให้เขาได้รับความเสียหายจากการงดเว้นที่จะกระทำการดังกล่าว อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางกฎหมายที่ยังไม่ชัดเจน หรือในทางตรงข้าม บุคคลอาจต้องยอมเสี่ยงภัยในการที่ตนต้องถูกฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลเพื่อชดเชยค่าเสียหายในการที่ตนได้กระทำการใดลงไปเนื่องจากความไม่ชัดเจนแห่งสิทธิของตนซึ่งถ้าหากนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้ในเรื่องดังกล่าวแม้ว่ากรณียังไม่เกิดความเสียหาย ศาลก็ไม่จำเป็นต้องพิจารณาประเด็นเรื่องค่าเสียหาย เพียงแต่พิจารณาถึงสิทธิของบุคคลตามกฎหมายเรื่องนั้น ๆ หรือตามข้อสัญญา ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเป็นผลดีสำหรับระบบธุรกิจการค้าอย่างมาก

ช. คดีแรงงาน ซึ่งเป็นเรื่องกระบวนการวิธีพิจารณาความของศาลแรงงานที่อำนาจศาลในการมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลเพื่อป้องกันข้อพิพาทในเรื่องแรงงาน หรือรับรองหรือแสดงสิทธิของบุคคลตามกฎหมายแรงงาน

นอกเหนือจากประเภทของคดีที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้โดยเทียบเคียงกับประเภทคดีของประเทศอังกฤษที่ศาลมีอำนาจวินิจฉัยคดีโดยใช้หลักคำพิพากษารับรองสิทธิของบุคคลแล้วคดีที่จะนำขึ้นสู่ศาลในประเภทอื่น ๆ คงต้องเป็นเรื่องที่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจประกอบกับข้อเท็จจริงในแต่ละคดีเนื่องจากการวางขอบเขตอำนาจของประเทศของคดีเป็นเรื่องของหลักทางปฏิบัติ (The Rule of Preactice) มิใช่เป็นหลักแห่งกฎหมาย (The Rule of Law) ดังนั้นจึงเป็นกรณีเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเพื่อประกอบกับข้อเท็จจริงในการวินิจฉัยคดีได้ เพื่อประโยชน์ของคู่ความและกระบวนการยุติธรรม แต่ถึงกระนั้นอาจมีปัญหาให้นำพิจารณาว่าการให้ศาลใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางดังกล่าวนั้น จะเป็นเหตุให้มีการนำคดีขึ้นสู่ศาลมากเกินไปจนสมควร หรือบทบาทของศาลอาจกลายเป็นผู้ตอบปัญหาทางกฎหมายเพียงเพราะประชาชนอยากรู้อยากเห็นซึ่งในปัญหาดังกล่าวนอกจากการกำหนดขอบเขตแห่งลักษณะคดีเพื่อเป็นแนวทางให้ศาลในทางปฏิบัติและแนวทางการใช้สิทธิทางศาลสำหรับประชาชนโดยทั่วไปแล้ว จำเป็นต้องมีการกำหนดค่าใช้จ่ายในการนำคดีเข้าสู่ศาลในจำนวนเงินที่สูงมากกว่าอันคดีธรรมดา กรณีจึงไม่น่าที่จะมีคดีความขึ้นสู่ศาลมากเกินไปจนสมควรในเรื่องที่ไม่จำเป็น เพราะลักษณะประเภทของคดีที่สามารถขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลได้นั้นมักจะเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ และอาจต้องมีการพิจารณาความโดยผู้พิพากษาผู้ชำนาญการ เฉพาะด้านจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดค่าธรรมเนียมศาล เอาไว้เป็นจำนวนเงินที่สูงมากกว่าการฟ้องคดีทั่วไปในศาล ตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษ และศาลยังคงมีอำนาจเต็มทั้งในการทำให้ฝ่ายโจทก์ที่นำคดีไต่สาระมาทบทวนให้ศาลเสียเวลาออกค่าใช้จ่ายประการต่าง ๆ ทั้งหมดโดยกรณีที่มีการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล แม้หากว่าศาลได้พิจารณาแล้วว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลในการที่จะมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล โจทก์ก็ต้องชำระค่าธรรมเนียมต่อศาลซึ่งเป็นอัตราที่สูงมากกว่าคดีทั่วไป เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้นำคดีเข้าสู่ระบบการพิจารณาของศาลมากเกินไปจนควรอันจะเป็นเหตุอันควรโรงรกรศาล และค่าธรรมเนียมศาลที่สูงกว่าคดีปกตินั้นก็สามารคนำมาพัฒนาระบบศาลให้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั่วไป ได้อีกทางหนึ่ง

3. ประโยชน์ของการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทย

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงปัญหาของการใช้สิทธิทางศาลของบุคคลในทางแพ่งแล้ว ผู้เขียนขอเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงการใช้สิทธิทางศาลในประเทศไทย โดยการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (declaratory judgment) มาปรับใช้ในประเทศไทย เนื่องจากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาอย่างละเอียดถึงประโยชน์ของหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลพบว่า เป็นกระบวนการยุติธรรมในศาลที่ทำให้บุคคลเสียค่าใช้จ่ายน้อย และยังสามารถทำอัตราประโยชน์เหมาะสมกับความต้องการในแต่ละกรณี เป็นกระบวนการที่สามารถระงับข้อโต้แย้ง และป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการที่บุคคลจะนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ต้องปรากฏว่ามีการโต้แย้งสิทธิของบุคคลเกิดขึ้นโดยที่การโต้แย้งสิทธิดังกล่าวนี้ ต้องเป็นการโต้แย้งถึงขนาดที่เกิดมีความเสียหายขึ้นแล้ว จากการที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์วิจัยในปัญหาดังกล่าวแล้วพบว่า ปัจจุบันนี้ในสังคมไทยประชาชนมีการทำนิติกรรมนิติเหตุหลายอย่างที่มียังไม่เกิดผลเสียหายในขณะนั้น แต่จากพฤติการณ์มีความแน่ชัดว่าจะเกิดความเสียหายขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน ซึ่งตามกระบวนการพิจารณาความแพ่งของไทยในปัจจุบันยังไม่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาลในกรณีดังกล่าวได้ แต่ถ้าพิจารณาถึงหลักเหตุผลแล้วน่าจะวิเคราะห์ได้ว่า หากรอให้เกิดความเสียหายอย่างแท้จริงจากการโต้แย้งสิทธินั้น ๆ แล้ว บทบาทของศาลก็เป็นแต่เพียงมีหน้าที่แค่เพียงเยียวยารักษา (passive) แต่บทบาทของศาลควรจะต้องเป็นการป้องกันความเสียหายมิให้เกิดขึ้น (active) ซึ่งจากข้อเท็จจริงในบางกรณีไม่สามารถเยียวยาความเสียหายดังกล่าวได้เลย เนื่องจากปัจจุบันนี้รูปแบบในการทำธุรกรรมทางแพ่งมีความละเอียดซับซ้อนมากขึ้น แม้ว่าธุรกรรมทางแพ่งจะเป็นเรื่องของบุคคลสองฝ่ายแต่ในบางกรณีธุรกรรมดังกล่าวก็อาจมีผลเชื่อมโยงกับบุคคลอื่น ๆ จำนวนมาก และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นหากปล่อยให้ความเสียหายอย่างแท้จริงเกิดขึ้นแล้ว การเยียวยาโดยประการต่าง ๆ ก็ไม่อาจที่จะทำให้ความสูญเสียในสิทธิหรือโอกาสต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจของบุคคลหรือระบบเศรษฐกิจของประเทศสามารถเยียวยาได้ หากศาลมีนโยบายเป็นอันเชิงรุกเข้าสู่ปัญหา (active) ป้องกันมิให้ความเสียหายเกิดขึ้นแล้วจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

ในกรณีที่อยู่ความขัดแย้งในประเด็นข้อกฎหมายเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีเรื่องข้อเท็จจริงเข้ามาเกี่ยวข้อง กระบวนพิจารณาของศาลในประเด็นข้อกฎหมายสามารถทำให้คู่ความประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย เนื่องจากไม่จำเป็นต้องนำพยานหลักฐานเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ศาลเพียงแต่พิจารณานข้อกฎหมายที่โต้เถียงกันระหว่างคู่ความแล้วมีคำพิพากษาชี้ขาดในประเด็นข้อกฎหมายดังกล่าว จึงถือเป็นการสะดวกและประหยัดเวลาสำหรับศาลและคู่ความ เนื่องจากหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง (declaratory judgment) เป็นกระบวนพิจารณาที่ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในเรื่องของคำคู่ความและขั้นตอนกระบวนการสืบพยานหลักฐานมากกว่าการฟ้องร้องคดีเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาเชิงบังคับ (executory judgment) ซึ่งศาลจะกำหนดสิทธิต่าง ๆ ของคู่ความอันเนื่องมาจากคำพิพากษาแล้วจึงมีคำสั่งให้จำเลยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ขดใช้คำสินไหมทดแทน หรือหยุดกระทำการอันส่งผลกระทบต่อสิทธิประการต่าง ๆ ของโจทก์

คำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งเป็นการพิจารณาที่เหมาะสมกับความต้องการในแต่ละกรณี ขอบเขตแห่งกระบวนวิธีมีสมรรถภาพที่จะติกรอบำห้แคบลง เพื่อปรับเข้ากับกรณีเฉพาะเรื่อง เป็นการแสวงหาวิธีการที่จะระงับข้อพิพาทที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากที่ศาลจะต้องรู้สึกมั่นใจ หรือเชื่อแน่ได้ว่าข้อพิพาทซึ่งถูกนำมาเข้าสู่ระบบนั้นเป็นข้อพิพาทที่มีอยู่จริง มิใช่ปรากฏอยู่เฉพาะนามรณภาพของคู่กรณีเท่านั้น แต่กรณีนั้นก็ไม่ว่าเป็นผู้ฟ้องจะต้องแสดงหลักฐานซึ่งอาจพิสูจน์ว่ามีการละเมิดสิทธิของตน เพราะการพิพากษาแสดงสิทธิของคู่ความ (declaratory judgment) ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนในกระบวนการพิจารณาเหมือนกับการพิพากษาในเชิงบังคับ (executory judgment) ซึ่งมีความซับซ้อนในกระบวนการพิจารณาในเชิงบังคับ อาจมีกฎเกณฑ์ทางเทคนิคที่มีบทบาทเข้ามาจากัดและขัดขวางการนำไปใช้ในคดีต่าง ๆ

คุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง (declaratory judgment) ก็คือเป็นกระบวนการที่จะระงับข้อพิพาทโดยมิก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นศัตรูกัน ซึ่งมักเป็นผลข้างเคียงของสภาพความเป็นจริงตามปกติของระบบการฟ้องร้องตามกฎหมายในคำพิพากษาเชิงบังคับ (executory judgment) การฟ้องร้องข้อพิพาทในศาลระหว่างคู่ความ มักก่อให้เกิดความรู้สึกกดดันระหว่างคู่ความด้วยกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

ของฝ่ายตนคือการเป็นผู้ชนะในคดี สิ่งดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นความล้มเหลวที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งไม่ก่อให้เกิดบรรดาประโยชน์อย่างเต็มที่ เนื่องจากในความเห็นของบุคคลส่วนใหญ่ การฟ้องร้องเป็นคดีความในศาลถือเป็นสภาวะสงครามแบบย่อม ๆ ซึ่งอาจทำให้บุคคลโดยทั่วไปเกิดความลังเลในการที่จะฟ้องศาล แต่ถ้าศาลสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะคนกลางใกล้ชิด หรือใช้นโยบายทางการทูตในการประนีประนอมข้อพิพาท ซึ่งบทบาทของศาลไทยในปัจจุบันจะเป็นในเชิงรุกเข้าสู่ปัญหา (active) มากกว่าที่เป็นฝ่ายวางเฉย (passive) เพื่อรอให้ความเสียหายเกิดขึ้นก่อน แล้วศาลจึงทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินแพ้ชนะระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย เพราะจะสามารถทำให้ประชาชนคลายกังวล ความลังเลใจในการที่ต้องใช้บริการของศาล เนื่องจากศาลเป็นองค์กรทางกระบวนการยุติธรรมที่ให้บริการประชาชนเมื่อประชาชนมีความทุกข์ ดังนั้นบทบาททางศาลไทยในปัจจุบันก็ควรที่จะเป็นการบริการประชาชนมากขึ้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลไทยควรจะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยามวลชนอย่างสูงในการใช้อำนาจพิพากษาคดีต่าง ๆ แม้ว่าในระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งในประเทศไทยจะมีการระงับข้อพิพาทในลักษณะมีการตั้งบุคคลหรือคณะบุคคล นอกเหนือจากผู้ที่ทำหน้าที่ผู้พิพากษาของศาลตัดสินข้อพิพาทนั้น ซึ่งเรียกว่า อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) แต่เมื่ออนุญาโตตุลาการมีคำชี้ขาดออกมา ซึ่งเป็นคำชี้ขาดที่ผลทางกฎหมาย แต่คำชี้ขาดจะเป็นคดีขึ้นสู่ศาลได้ก็ต่อเมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ กรณีนี้จึงถือว่าความเสียหายได้เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นจะเห็นว่า หลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลนั้น อาจมีลักษณะคล้ายกับอนุญาโตตุลาการคือมุ่งเน้นในการระงับข้อพิพาทอันอาจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่มีลักษณะต่างที่คำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล ผู้ชี้ขาดเป็นองค์กรศาลและมีคำชี้ขาดในประเด็นซึ่งเป็นคำพิพากษา ซึ่งจะมีผลผูกพันให้คู่ความต้องปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งกรณีแตกต่างกับอนุญาโตตุลาการที่คำชี้ขาดไม่ผูกพันให้คู่กรณีต้องปฏิบัติตาม กรณีดังกล่าวอาจเกิดความเสียหายตามมาได้ ซึ่งข้อพิพาทที่อนุญาโตตุลาการได้วินิจฉัยแล้ว จะนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ต่อเมื่อ ไม่มีการปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการเท่านั้น สามารถกล่าวได้ว่าอนุญาโตตุลาการเป็นวิธีระงับข้อพิพาทอย่างหนึ่งแต่ยังไม่เด็ดขาดและมีผลผูกพันสมบูรณ์เทียบเท่ากับหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล กรณีดังกล่าวนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าในประเทศไทยมีการนำหลักเรื่องอนุญาโตตุลาการมาใช้ เพื่อประโยชน์ในการระงับข้อพิพาทก็ควรที่จะนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้ด้วย เพื่อเป็นทางเลือกในการระงับข้อพิพาท อันจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยอย่างมาก